

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертаційне дослідження
МУХІНА ВАЛЕРІЯ АНАТОЛІЙОВИЧА
«Механізм підвищення показників економічної ефективності розвитку
галузі рослинництва в умовах невизначеності»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 «Економіка»

Актуальність теми дослідження. Галузь рослинництва традиційно посідає провідне місце в аграрному секторі України, забезпечуючи виробництво значної частини сільськогосподарської продукції, формування експортного потенціалу держави та зміцнення її продовольчої безпеки. Водночас сучасні умови функціонування аграрного виробництва характеризуються високим рівнем нестабільності, що зумовлений як глобальними економічними процесами, так і внутрішніми викликами, пов'язаними з воєнними діями, порушенням логістичних ланцюгів, коливанням світових аграрних ринків, зміною кліматичних умов, дефіцитом інвестиційних ресурсів та трансформацією інституційного середовища.

За таких умов забезпечення економічної ефективності розвитку галузі рослинництва вже не може ґрунтуватися виключно на традиційних підходах до управління виробництвом. Необхідним стає формування комплексних організаційно-економічних механізмів, здатних забезпечити адаптацію суб'єктів господарювання до умов невизначеності, підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу, посилення конкурентоспроможності та стійкості функціонування галузі. Особливого значення набуває дослідження взаємозв'язку між чинниками маркетингового середовища, інвестиційно-інноваційним розвитком, природно-кліматичними умовами та економічними результатами діяльності товаровиробників.

Актуальність теми дисертації посилюється тим, що в сучасних умовах питання економічної ефективності розвитку рослинництва мають не лише галузеве, а й загальнодержавне значення. Саме результати функціонування цієї галузі значною мірою визначають валютні надходження від експорту, рівень продовольчої безпеки країни, фінансову стійкість аграрного сектору та перспективи його післявоєнного відновлення. Водночас невизначеність економічного середовища істотно ускладнює процес прийняття управлінських рішень, що обумовлює необхідність удосконалення існуючих підходів до оцінювання чинників розвитку та формування дієвих механізмів підвищення економічної ефективності галузі.

У цьому контексті дисертаційне дослідження Мухіна Валерія Анатолійовича, присвячене обґрунтуванню теоретико-методичних положень та розробленню організаційно-економічного механізму підвищення показників економічної ефективності розвитку галузі рослинництва в умовах невизначеності, є своєчасним, актуальним і має вагомe наукове та практичне

значення. Тематика роботи відповідає сучасним потребам розвитку аграрної економіки України та спрямована на вирішення важливих науково-прикладних завдань щодо забезпечення ефективного функціонування галузі в умовах постійних зовнішніх викликів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри глобальної економіки Державного біотехнологічного університету за темами: «Розвиток аграрного сектору в умовах цифровізації економіки» (номер державної реєстрації 0121U110008) та «Економічні та організаційні засади відновлення та розвитку ресурсного потенціалу аграрного сектору в умовах геополітичних і технологічних викликів» (номер державної реєстрації 0126U001322). У межах виконання зазначених науково-дослідних тем здобувачем обґрунтовано теоретико-методичні засади дослідження впливу чинників маркетингового середовища на розвиток галузі рослинництва, розроблено організаційно-економічний механізм підвищення показників її економічної ефективності в умовах невизначеності, а також сформульовано практичні рекомендації щодо підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання аграрного сектору в сучасних умовах.

Тематика дисертаційної роботи органічно пов'язана із зазначеними науковими дослідженнями та спрямована на вирішення актуальних проблем розвитку аграрної економіки, пов'язаних із забезпеченням економічної стійкості, конкурентоспроможності та адаптивності галузі рослинництва до сучасних геополітичних, економічних і технологічних викликів. Отримані результати доповнюють і розвивають наукові дослідження кафедри щодо підвищення ефективності функціонування аграрного сектору України та можуть бути використані під час формування стратегічних напрямів його розвитку.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Наукові положення, висновки та практичні рекомендації, викладені у дисертаційній роботі, є достатньо обґрунтованими, логічно взаємопов'язаними та ґрунтуються на сучасних теоретико-методичних підходах до дослідження економічної ефективності розвитку галузі рослинництва в умовах невизначеності. Автором здійснено комплексний аналіз значного масиву наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених, що дозволило систематизувати існуючі підходи до трактування категорій «невизначеність», «ризик», «маркетингове середовище» та «економічна ефективність», визначити їх взаємозв'язок і сформулювати власне бачення досліджуваної проблематики.

Достовірність отриманих результатів забезпечується використанням сучасних методів наукового пізнання, зокрема економіко-статистичного аналізу, методів групування, квартильного моделювання, кореляційно-регресійного аналізу, графічного та абстрактно-логічного методів, що відповідають поставленій меті та завданням дослідження. Інформаційною базою роботи стали офіційні статистичні матеріали Державної служби статистики України, Міністерства аграрної політики та продовольства

України, міжнародних організацій, статистичні матеріали Головного управління статистики у Харківській області, а також результати власних узагальнень автора, що забезпечує належний рівень достовірності отриманих висновків.

Позитивної оцінки заслуговує комплексний характер проведеного дослідження, у якому поєднано теоретичне узагальнення проблем економічної ефективності розвитку галузі рослинництва із ґрунтовним аналізом впливу економічних, соціально-демографічних, інвестиційно-інноваційних, природно-географічних та інших чинників маркетингового середовища. Запропоновані автором висновки логічно випливають із проведеного аналізу, мають належне теоретичне обґрунтування та підтверджуються результатами економіко-математичного моделювання.

Загалом дисертаційна робота характеризується достатнім рівнем наукової обґрунтованості, а сформульовані висновки та рекомендації є аргументованими, достовірними й можуть бути використані як у подальших наукових дослідженнях, так і в практиці управління розвитком галузі рослинництва.

Ступінь наукової новизни одержаних результатів. Наукова новизна дисертаційної роботи полягає у комплексному вирішенні актуального наукового завдання, пов'язаного з удосконаленням теоретико-методичних засад та розробленням практичних рекомендацій щодо формування організаційно-економічного механізму підвищення показників економічної ефективності розвитку галузі рослинництва в умовах невизначеності. Отримані автором результати характеризуються науковою самостійністю, внутрішньою логічною узгодженістю та спрямованістю на розв'язання важливих проблем сучасного розвитку аграрного сектору.

Безперечною перевагою роботи є обґрунтування організаційно-економічного механізму підвищення показників економічної ефективності розвитку галузі рослинництва, який ґрунтується на комплексному врахуванні чинників маркетингового середовища, результатів економіко-статистичного моделювання та інструментів адаптивного управління. Запропонований механізм забезпечує узгодження стратегічних напрямів розвитку галузі із процесами її адаптації до впливу зовнішніх шоків та змін економічного середовища, що є особливо актуальним в сучасних умовах господарювання.

Позитивної оцінки заслуговує удосконалення теоретико-методичного підходу до дослідження маркетингового середовища галузі рослинництва, відповідно до якого галузь розглядається як самостійна економічна система з власним внутрішнім маркетинговим середовищем. Такий підхід дозволив комплексно оцінити вплив зовнішніх і внутрішніх чинників на результати функціонування галузі та рівень її економічної ефективності.

Науковий інтерес становлять також удосконалені методичні підходи до оцінювання структурної трансформації продуктивності рослинництва на основі квартильного моделювання, економіко-статистичного моделювання формування економічної ефективності виробництва продукції рослинництва та аналізу розвитку галузі шляхом виокремлення окремих етапів її

функціонування залежно від впливу інституційних трансформацій, пандемічних обмежень і воєнних викликів.

Подальшого розвитку набули наукові положення щодо трактування невизначеності як об'єктивної характеристики середовища функціонування галузі рослинництва, методичні підходи до комплексного оцінювання впливу чинників маркетингового середовища на результати діяльності галузі, а також обґрунтування стратегічних напрямів підвищення показників економічної ефективності її розвитку шляхом поєднання економічних, організаційних, технологічних та управлінських інструментів.

У цілому отримані результати характеризуються достатнім рівнем наукової новизни, відповідають заявленій спеціальності та свідчать про особистий внесок автора у розвиток теоретичних і прикладних засад економіки аграрного сектору.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Структура дисертаційної роботи є логічною, цілісною та повністю відповідає поставленій меті й визначеним завданням дослідження. Послідовність викладу матеріалу забезпечує системне розкриття досліджуваної проблематики – від формування теоретико-методичних засад до розроблення практичних рекомендацій щодо підвищення економічної ефективності розвитку галузі рослинництва в умовах невизначеності.

У першому розділі досліджено теоретико-методичні підходи до розуміння категорій «невизначеність» і «ризик», розкрито особливості маркетингового середовища галузі рослинництва та систематизовано наукові підходи до визначення економічної ефективності її розвитку. Автором сформовано концептуальну основу подальшого дослідження, що забезпечило логічний перехід до аналітичної частини роботи.

Другий розділ присвячено комплексному аналізу розвитку галузі рослинництва України та дослідженню впливу чинників маркетингового середовища на результати її функціонування. Значну увагу приділено оцінюванню структурно-динамічних змін розвитку галузі, інвестиційно-інноваційних процесів, природно-географічних чинників та особливостей функціонування рослинництва в умовах сучасних зовнішніх викликів.

У третьому розділі представлено результати економіко-математичного моделювання, здійснено оцінювання структурної трансформації продуктивності основних сільськогосподарських культур, побудовано економіко-статистичні моделі формування економічної ефективності виробництва продукції рослинництва та запропоновано організаційно-економічний механізм її підвищення в умовах невизначеності.

Зміст окремих розділів взаємопов'язаний між собою, сформульовані висновки логічно випливають із проведеного дослідження, а структура дисертації повною мірою відповідає вимогам, що висуваються до кваліфікаційних наукових праць на здобуття ступеня доктора філософії.

Практичне значення результатів дослідження. Практичне значення результатів дисертаційного дослідження визначається їх спрямованістю на вирішення актуальних проблем забезпечення економічної ефективності

розвитку галузі рослинництва в умовах невизначеності та можливістю використання запропонованих автором розробок у практичній діяльності суб'єктів господарювання, органів державної влади та місцевого самоврядування.

Особливу практичну цінність становить розроблений організаційно-економічний механізм підвищення показників економічної ефективності розвитку галузі рослинництва, який може бути використаний під час формування стратегій розвитку аграрного сектору, удосконалення системи управління виробничою діяльністю, підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу та адаптації підприємств до впливу зовнішніх ризиків і невизначеності.

Запропоновані методичні підходи до оцінювання впливу чинників маркетингового середовища, результати економіко-статистичного моделювання, а також практичні рекомендації щодо підвищення економічної ефективності галузі можуть бути використані органами державного управління при формуванні аграрної політики, розробленні регіональних програм розвитку сільського господарства та визначенні пріоритетних напрямів інвестиційно-інноваційного розвитку галузі.

Практична значущість роботи підтверджується впровадженням окремих результатів дослідження в діяльність Харківської обласної військової адміністрації, суб'єктів господарювання аграрного сектору та використанням у навчальному процесі Державного біотехнологічного університету. Це свідчить про затребуваність отриманих наукових результатів і можливість їх широкого практичного застосування.

Повнота викладення результатів дослідження у відкритому друці та апробація наукових положень дисертації. Основні результати дисертаційного дослідження отримали належне висвітлення у наукових публікаціях автора та пройшли необхідну апробацію в науковому середовищі. За темою дисертації опубліковано 14 наукових праць, які в достатній мірі відображають теоретичні, методичні та прикладні результати проведеного дослідження. Опубліковані праці охоплюють питання дослідження невизначеності та ризиків, аналізу маркетингового середовища галузі рослинництва, оцінювання економічної ефективності її розвитку, застосування економіко-статистичних методів моделювання, а також розроблення організаційно-економічного механізму підвищення ефективності функціонування галузі.

Основні положення дисертаційної роботи пройшли апробацію на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях, що сприяло обговоренню отриманих результатів, уточненню окремих наукових положень та підтверджує їх наукову значущість. Аналіз публікацій здобувача дає підстави стверджувати, що результати дисертаційного дослідження повною мірою відображені у відкритому друці та відповідають змісту представленої до захисту роботи.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи, науковими публікаціями здобувача та

результатами перевірки дисертаційної роботи на наявність текстових запозичень дає підстави стверджувати, що під час виконання дослідження автором дотримано принципів академічної доброчесності.

Під час ознайомлення з дисертаційною роботою не виявлено ознак академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації чи інших порушень академічної доброчесності. Використання результатів досліджень інших авторів супроводжується належними посиланнями на відповідні джерела, а сформульовані наукові положення, висновки та рекомендації мають самостійний характер.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи.

Загалом позитивно оцінюючи актуальність теми, належний науковий рівень дисертаційного дослідження, обґрунтованість отриманих результатів та їх практичну спрямованість, вважаємо за доцільне висловити окремі зауваження і побажання, які не знижують загальної наукової цінності роботи, однак мають дискусійний характер та можуть бути враховані автором у подальших наукових дослідженнях і практичній діяльності.

Автор здійснює аналіз динаміки прямих іноземних інвестицій, використовуючи середні значення за виділеними періодами та темпи приросту сальдо інвестиційних потоків. Разом із тим за наявності від'ємних значень і зміни знака показників використання середнього арифметичного та темпів приросту суттєво ускладнює економічну інтерпретацію результатів.

В роботі здійснено групування областей України за структурою сільськогосподарських угідь. Проте межі сформованих груп (до 60 %, 61-80 %, понад 80 %) залишаються недостатньо обґрунтованими з методичної точки зору. Доцільно було б пояснити критерії вибору саме таких інтервалів або застосувати один із статистичних методів класифікації (кластерний аналіз, метод природних розривів, квартильний розподіл тощо), що підвищило б об'єктивність отриманих результатів.

Автор інтерпретує статистично встановлені залежності як механізм формування економічної ефективності, однак використаний регресійний аналіз не дозволяє однозначно встановити причинно-наслідкові зв'язки між показниками. Отримані моделі свідчать про наявність статистичних залежностей, але не доводять причинності, що потребує більш обережної інтерпретації результатів.

Запропонований організаційно-економічний механізм є достатньо цілісним і логічно структурованим, однак його практична реалізація потребує більшої конкретизації. Зокрема, доцільно було б визначити пріоритетність окремих управлінських інструментів, умови їх

застосування та критерії оцінювання ефективності функціонування механізму на різних етапах його впровадження.

У дисертаційній роботі наявні окремі редакційні та технічні недоліки оформлення. Зокрема, пропущено підпис до рисунка 2.5, а також зустрічаються поодинокі описки й неточності технічного характеру, які не впливають на загальний зміст дисертації та достовірність отриманих результатів.

Висловлені зауваження та побажання мають переважно рекомендаційний і дискусійний характер. Вони не зменшують наукової цінності проведеного дослідження, не впливають на достовірність і обґрунтованість отриманих результатів та загалом не змінюють позитивної оцінки дисертаційної роботи.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Мухін Валерія Анатолійовича на тему «Механізм підвищення показників економічної ефективності розвитку галузі рослинництва в умовах невизначеності» є завершеною самостійною науковою працею, у якій вирішено актуальне наукове завдання, що має істотне значення для розвитку економічної науки та практики функціонування аграрного сектору України.

За актуальністю теми, ступенем обґрунтованості наукових положень, новизною отриманих результатів, їх теоретичним і практичним значенням, рівнем апробації, повнотою оприлюднення результатів дослідження та оформленням дисертаційна робота відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України, а також вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії, а її автор, Мухін Валерій Анатолійович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка».

Офіційний опонент:

Канд. екон. наук, завідувач відділу
науково-консультаційного та інформаційного
забезпечення, економіки та маркетингу
Прикарпатської державної
сільськогосподарської дослідної станції
Інституту сільського господарства
Карпатського регіону НААН України

Ірина ІВАШКІВ

*Підпис Ірини Івашків завідую: В.О. Франківська
з кадрових питань М.С. Семенов*